

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ

GÜNEY - DOĞU AVRUPA
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

10 - 11

1981 - 1982

EDEBİYAT FAKÜLTESİ BASIMEVİ
1983

MAARİF NÂZIRI AHMED ZÜHDÜ PAŞA'NIN OSMANLI
İMPARATORLUĞU'NDAKİ YABANCI OKULLAR
HAKKINDA RAPORU

Atilla ÇETİN

Osmanlı devlet adamlarının, çeşitli konularda görüş, düşünce ve tekliflerini ortaya koyan lâyiha, arıza, rapor, tahrîr gibi metinler hazırlamaları ve bunları devrin hükümdarına sunmaları, eski bir gelenek olarak kendini göstermektedir. 19. yüzyılda da birçok devlet adamının, nâzırların ve yabancı uzmanların, özellikle görevleri ile ilgili çok değişik meselelerde bu tür yazılı metinleri hazırladıkları ve padişaha takdim ettikleri sıkça rastlanan bir durumdur. Bilhassa, II. Abdülhamid devrinde devlet ricâlinin, önemli addedilen hususlarda veya diğer konularda bizzat veya padişahın irâdesi üzerine birçok rapor ve lâyihaları takdim ettikleri görülmektedir. Yıldız Arşivi'ne intikal eden bu tür zengin arşiv malzemelerinin her biri devrin sosyal, ekonomik, siyasi, kültürel vb. konularında değişik açılardan ışık tutacak mahiyettedirler. Burada sunmaya çalışacağımız rapor, II. Abdülhamid devri Maarif Nâzırlarından Ahmed Zühdü Paşa'nın Osmanlı topraklarında bulunan yabancı okullar hakkında muhtemelen 1311/1894 tarihinde kaleme alınmış, çok tipik bir belgesidir. Değişik nitelikteki okullar (idâdî, rüşdiye, cizvit, misyoner) ve bu okulların geniş Osmanlı coğrafyası içinde bir ağ gibi dört bir tarafa nasıl dağıldığını, politikalarını, öğrenci adetlerini, kuruluş şekillerini, en yetkili ağızdan bütün açıklığı ile görebilmek ve öğrenmek imkân dahilindedir. Bu okulların, devlet açısından, gayr-i müslim tebaa üzerindeki menfi etkileri sergilenmektedir. Bu raporun, maarif tarihimiz yönünden çok ilginç olduğuna inanıyoruz. Belge, Osmanlı maarifinin ne derecede müsamahakâr olduğunun açık bir delilidir.

I — AHMED ZÜHDÜ PAŞA'NIN BİYOGRAFİSİ

23 Ramazan 1249/1834'de İstanbul'da doğdu. Süvari binbaşılığında emekli iken ölen Hacı Mehmed Rifat Bey'in oğludur. Mekteb-i Maarif-i Adliye'de okuduktan sonra, Bayezid Camii şerifinde dinî ilimleri ve Arap-

çayı ikmal ile icâzet aldı. Kıbrıslı demekle maruf Hoca Mehmed ve daha sonra tanınmış âlimlerden Ayaşlı Mustafa Tevfik Efendi'nin derslerine devam etti. Muhtelif hocalardan hususi surette Farsça, usul-i malî ve defterî, kısmen de riyaziye tahsil etti. Daha sonra, Londra ve Paris'e memuriyetleri sırasında, İngilizce ve Fransızca çalışmaya gayret etti.

14 Rebîü'l-âhır 1263/1847'de henüz on dört yaşında iken Maliye Nezâreti Esham Muhasebesine devama başladı. 12 Zilhicce 1275/1859'da Esham-i Cedide Muhasebe Mümeyyizliği refakatine nakledildi. 15 Zilhicce 1279/1862'de Varidat Muhasebesinde teşkil olunan Bank Muhasebesi Mümeyyizliği refakatine tayin, 22 Şevval 1283/1867'de kalemin mümeyyizliğine terfi edildi. 27 Rebîü'l-evvel 1285/1868 tarihinde Bank-ı Osmanî Muhasebeciliğine tayin edildi. 24 Zilhicce 1287/1871'de Varidât ve Bank Muhasebelerinin birleştirilmesiyle teşkil edilen Varidât-ı Umumiye Muhasebeciliğine tayin olundu. 8 Receb 1288/1871'de Divan-ı Muhasebât riyâseti inzımamı ile Maliye Nezâreti Müsteşarlığına terfi edildi. Aynı yıl 15 Şabanında azledildi. 13 Ramazan 1288/1872'de Saruhan Sancağı Mutasarrıflığına, 23 Rebîü'l-âhır 1289/1872'de müstakilen idare olunmak üzere Suriye Vilâyetinden ayrılan Trablus-Şam ve Akkâ sancakları zapdedilmek suretiyle teşkil olunan Beyrut Sancağı Mutasarrıflığına tayin edildi. O sene Cemâziye'l-âhiresinde teşkilâtın eski haline iadesinden dolayı açığa kaldı. Yine aynı yıl 16 Recebinde/1872, ikinci defa olarak, Divan-ı Muhasebât Reisliğine tayin olundu.

3 Cemâziye'l-evvel 1290/1873'de ikinci defa Maliye Nezâreti Müsteşarı oldu. 3 Safer 1291/1874'de Orman ve Maâdin Müdiriyyet-i Umumiyesi ilâve edildi. 12 Zilhicce 1292/1876'da Esham-ı Umumiye Emaneti de vazifesine eklendi. 20 Safer 1295/1878'de Müsteşarlık lağv ve Orman ve Maâdin Müdiriyyetiyle Esham-ı Umumiye Müdiriyyetinden affolundu. 15 Rebîü'l-âhır 1295/1878'de Rûsumât Emîni tayin edildi. 15 Ramazan 1295/1878'de Rûsumât Emaneti uhdesinde kalmak üzere Maliye Nâzırı oldu. O senenin 19 Zilhiccesinde Rûsumât Emînliğinden, 4 Safer 1296/1879'da da Maliye Nâzırlığından infisal eyledi. 6 Cemâziye'l-evvel 1296/1879'da ikinci defa Maliye Nâzırı oldu. 1 Safer 1279/1880'de infisal eyledi. 1 Cemâziye'l-evvel 1298/1881'de mazûliyet maaşı bağlandı.

15 Zilhicce 1302/1884'de Nâfia Nâzırı oldu. Murassa Osmanî Nişanı ile taltif edildi. 7 Rebîü'l-evvel 1304/1886'da vezâret verildi ve Hüdâvendigâr Valiliğine tayin edildi. Aynı yıl 7 Cemâziye'l-âhiresinde üçüncü defa Maliye Nâzırı oldu. 10 Rebîü'l-âhır 1305/1880'de Maliye Nâzırlığından infisal eyledi.

Nezâret Müsteşarlığı esnasında Maliye ve Nâfia ile ilgili bazı önemli işlerin tesviyesi için birbirini müteakip memuren Paris ve Londra'ya gitti.

Birer seneye yakın müddet oralarda ikamet etti. Rusya muharebesi esnasında, bir istikraz akdi ve bazı malî tedbirlerin ittihazı ve icrası için Avrupa'ya gönderildi. Londra'da amacın gerçekleşmesini başardı. Mazûliyeti esnasında bazı komisyon başkanlıklarında bulunmuştur.

29 Muharrem 1309/1891'de Maarif Nâzırı tayin olundu. Halil Rifat Paşa'nın Dâhiliye Nezâretine tayini üzerine, gelinceye kadar mezkur nezâret vekâleti de uhdesine tefviz kılındı. Maarif Nâzırı iken 1309/1891'de irâde-i seniyye ile teşkil olunan Tedkik-i Müellefât Komisyonu Reisliğine, 1314/1896'da Rûsumât İdaresinde teşkil olunan Komisyon riyâsetine, 1315/1897'de Maarif Nezâretine tevkil olunan Girid Ahali-i İslâmiyesi Muhtacîn-i İâne, yine o senede Mâbeyn'de müteşekkil Mütেকaidîn ve Eytâm ve Erâmil-i Askeriye Maâşâtı Komisyonlarının, 1317/1899'da Maliye Nezâreti dairesinde ve padişahın himayesinde teşkil olunan Umur-ı Maliye Komisyonu Riyâsetine tayin olunmuştur.

15 Muharrem 1319/1901'de ilâve memuriyet olarak, Maarif Nezâreti vekâleti uhdesinde kalmak üzere, üçüncü defa Maliye Nezâretine tayin edildi. Yaşı dolayısıyla iki memuriyeti idare kendisine müşkil geldiğinden ve istirahat için bazen evinde kalmak mecburiyeti bulunması sebebiyle, 4 Cemâziye'l-âhir 1319/1901'de Maarif Nezâreti vekâleti asaletе tahvil kılındı. Maliye Nezâretinden afv edildi.

Maarif Nâzırı olarak, ölüm tarihi olan 3 Muharrem 1320/1902 tarihine kadar görev yapmıştır. Mezarı Kızıltoprak'ta yaptırdığı camiin bahçesinde gömülüdür.

Zühdü Paşa müdekkik, hayır ve hasenâtı seven bir zattı. Kızıltoprak'ta, bugün kendi adı ile anılan bir cami ile bir iptidai mektep inşa ettirmiştir.

Üç cilt üzere tertip edilmiş *Mecmu'a-i Zühdiye* adlı eseri basılıdır. Türkçe bir lügat yazmaya başlamış ise de, yalnız A harfinin bir kısmını yazabilmiş, tamamlamağa müvaffak olamamıştır. Bazı şiirleri de mevcuttur. (Biyografisi için: Başbakanlık Arşivi, *Mülga Dâhiliye Nezâreti Sicill-i Umumî Defteri* No. 18, s. 1-2; Mehmet Zeki Pakalın, *Maliye Teşkilâtı Tarihi (1442-1930)*, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayını No. 1977-180/III, Ankara 1978, C. III, s. 435-446).

II — RAPORUN MUHTEVASI, ÖNEMİ, TAHLİLİ

Rapor iki kısımdan meydana gelmektedir. Birincisi asıl rapor, ikincisi Osmanlı ülkesinde mevcut olup tahkik edilebilen yabancı okulların yerlerini gösteren çizelge kısmıdır. Raporun sonunda tarih olmayıp, ancak daha önceki bazı yazışmaların tarihinden, yapılan atıflardan, belge-

nin ifadesinden, Ahmed Zühdü Paşa'nın nezâreti esnasındaki faaliyetlerinden, devrin maarif politikasından vb., muhtemelen 1311/1893-94 yılında veya biraz daha sonra yazıldığı tahmin edilir. İkinci kısımdaki bazı ifadeler de bu kanyı kuvvetlendirmektedir.

Raporun, «Ruhsatlı ve ruhsatsız ne kadar ecnebi ve gayr-i müslim tebaa okulları mevcut olduğu, bunların ne suretle tesis olunmağa başladığı, ruhsat mecburiyeti bulunup bulunmadığı, eskiden ruhsat muamelesinin nasıl olduğu şimdi nasıl cereyan ettiği, Maarif nizamnâmesine göre Hükümetin nezaret ve teftiş hakkının ne derecede olduğu, devlet ve milletçe melhuz zararların tahdid edilmesi için ne gibi tedbirlere başvurulması gerektiği, tebaa-i gayr-i müslime okullarının muamele ve imtiyazlarının neden ibaret olduğu hakkındaki» irâde-i seniyye üzerine kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, Osmanlı ülkesinde mevcut Amerikan ve Protestan okulları hakkında yine irâde-i seniyye üzerine bir rapor bulunduğu ve bunda tahminen 413 yabancı ve 4547 tebaa-i gayr-i müslime mektebi mevcut olup, bunların 4049'u ruhsatsız, 498'i ruhsata tabi bulunduğu belirtiliyor.

Osmanlı ülkesinde yabancıların okul ve benzeri kurumlar tesisi ve inşası için ahden bir serahat olmadığı, sadece müsaade ve inşası için irade-i seniyye sudur ederse, inşa ruhsatını gerekli kılan emr-i âli tanzim edildiği belirtiliyor. Divan-ı hümâyûnce kayıtlı olanlar inşa olunanlara münhasır olup, ferman-ı âli ısdarından sonra bunların yapılıp yapılmadığının meçhul olduğu anlatılıyor. Ayrıca özel olarak bir inşa olunmaksızın, bir ev veya mahallin okul ittihazı da mümkündür. Bu bakımdan bir muamele cereyan etmemektedir. Bu sebeplerden, yabancı okulların tam bir listesini tesbit çok zordur deniliyor.

Nezaret ve teftiş hususunda; her azınlık gurubun millî hislerle hareket ettiği, o bölgelerle yakın menfaat ilişkileri olan ecnebi devletlerin igfalât ve mefsedetleri ve etkileri dile getiriliyor. Bunun Selânik, Manastır, Kosova, Yanya, Sivas vilâyetlerindeki durumu çeşitli müşahhas örnekleri ile açıklanıyor.

Yabancıların fesatlarına ve tahriklerine mâni olmak için, tebaa-i gayr-i müslime kasaba ve köylerindeki okullarda yabancı öğretmenlerin bulundurulmaması, ecnebilerin okul açacakları mahallerde tebaa-i ecnebiye çocuğu olmadığı halde tesisine ruhsat verilmemesi, verildiği takdirde gerekli teftişlerin icrası, tebaa-i Osmaniye evladının bu okullara katıyen gönderilmemesi, tebaa-i gayr-i müslime okullarında Osmanlı dilinin öğretimının meçbur tutulması, teftiş işlemlerinin sıkça yapılması, yabancı ülkelerde olduğu gibi maarif hususunda yıllık bütçe harcamalarının arttırılması, hatta Sırbistan, Romanya, Bulgaristan gibi küçük devletle-

rin maarif bütçelerine verdikleri önemler rakamlarla saptanıp bu tür önlemlerin alınması öne sürülüyor.

İkinci kısımda, vilâyet, livâ, kaza idarî dağılışına göre okulların ismi, açılış tarihi, resmi ruhsatı olup olmadığı, tabiiyeti, erkek ve kız öğrenci adedi ve mülâhazât bölümleri altında önemli bir çizelge ortaya konuyor. Sonunda İstanbul'da bulunan yabancı okullarının listesi veriliyor. Ancak öğrenci adedi saptanmıyor.

Osmanlı Maarifinin özellikle 19. yüzyılda önemli bir konusu olan, yabancı okullar ve gayr-i müslim okullarına yabancı unsurların müdahaleleri konusunda, raporun önemli veriler ihtiva ettiği dikkâti çekmektedir. Yabancı devletlerin gayr-i müslim tebaa üzerinde en büyük etkileri, onların milliyetçilik duygularını harekete geçirmek ve kültür hususunda onları aydınlatmak olmuştur. Okulların ve yabancı öğretmenlerin bu husustaki faaliyetleri çok önemlidir. Osmanlı devletinin teftiş ve kontrolünün belli aşamadan sonra etkisiz ve yetersiz kaldığı görülmektedir. Gayr-i müslim tebaanın, devletten ayrılmalarını ve müstakil olmalarını sağlayan etkenler içinde, okullardaki eğitim ve öğretim politikasının büyük etkileri olduğu, raporda da anlaşılmaktadır.

III — RAPORUN METNİ

«Memâlik-i mahrûsa-i şâhânedede ruhsatlı ve ruhsatsız ne kadar mekâtib-i ecnebiye ve tebaa-i gayr-i müslime mevcut bulunmuş ve mekâtib-i ecnebiye bidâyeten ne suretle te'sis olunmağa başlamış idüğünün ve mine'l-kadîm hükûmetden ruhsat mecburiyetinde bulunup bulunmadıklarının ve eskiden ruhsat mu'âmesi ne yolda olup şimdi nasıl cereyân etmekte ve bunlar hakkında Maârif Nizamnâmesi hükmünce ve ahden hükûmetin hakk-ı nezâret ve teftişi ne raddede ve bu teftişât el-yevm ne güne icrâ edilmekte ve bunlar üzerinde nezâret ve teftişin daha müsmirr olabilmesi ve kendilerinden devlet ve memleketce husûlü melhûz olan mazarrâtın tahdid edilmesi için ne gibi tedâbirin ittihâzına lüzûm görünmekte bulunduğunun ve tebaa-i gayr-i müslime mekteplerinin dahi muâmele ve imtiyâzları neden ibâret idüğünün tafsilât-ı lâzime itâsiyle berâber bu bâbda olan mütâlâa-i kasıra-i çâkerânemin dahi 'atebe-i felek-mertebe-i Hazret-i hilâfet-penâhîlerine 'arzı hususunu âmir sâniha-pirâyı sudûr olup bi'l-vâsita şeref-telakkî olunan İrâde-i hikmet'âde-i cenâb-ı padişâhîleri üzerine bu bâbda imkân derecesinde ifâ kılınan tahkikat ve tedkikât hülâsasının 'arz ve temhîdine mücâseret olunur.

Memâlik-i mahrûsa-i şâhânedede mevcut olan Amerikan ve Protestan mekteplerinin suret-i küşâd ve te'sisleri ve esbâb-ı istinâdları hakkında

bundan akdem şeref-müteallık buyurulan İrade-i isâbet'âde-i Hazret-i veliyyi ni'met-i bîminnet-i â'zamîleri üzerine Mâbeyn-i hümâyûn-ı cenâb-ı mülûkâneleri Başkitâbetine cevâb olarak on dokuz nûmero ve fî 19 Muharrem sene (1)311 tarihli takdîm kılınan tezkere-i çâkerânemde 'arz ve izâh kılındığı vechle evvelce ve bu kere de mümkün olduğu kadar olunan tahkîkata göre leffen 'arz ve takdim kılınan defter mucibince mezkûr Protestan ve Amerikan dahi dâhil olduğu halde tahminen dört yüz on üç ecnebi ve dört bin beş yüz kırk yedi tebaa-i gayr-i müslime mekâtibi mevcut ve dört bin kırk dokuz adedi ruhsatsız ve dört yüz doksan sekizi ruhsatnâme-i resmîye merbût olduğu anlaşılıyor ise de bunların müteferrik ve müte'addid mahallerde bulunmaları cihetiyle vilâyâtca tahkîkatın henüz tamamen arkası alınamadığından 'aded ve mîkdâr-ı hakikleri sureti kat'iycede ta'ayyün edemeyüb binâen'aleyh netice-i hakikiyye ve sahîha tahkîkat ve ta'kibât-ı câriyenin ikmâlinde başkaca 'arz edilmek üzere şimdiye kadar istihsâl olunan ma'lûmâtın hulâsasını 'arza müsâra'at olundu. Bunlardan mekâtib-i ecnebiyenin bidâyeten suret-i te'essüsleriyle ahden ne derece salâhiyyetdâr bulduklarına ve tafsîlât-ı sâiresine dâir Nezâret-i çâkerice vaktiyle ne kayd düşürülmüş ve ne bu cihet düşünölmüş olduğundan esâs ve mebd'e'inden ma'lûmât-ı vâzıha ve kat'iyce alınması zımında Bâb-ı âli ile bi'l-muhâbere Divân-ı Hümâyûn kaleminden bu kere verilen müzekkerede Memâlik-i şâhânede ecnebiler tarafından mekteb ve emsâli müessesât te'sisi ve inşâsı hakkında ahden sarâhat ve salâhiyet olmayub mücerred müsâ'ade-i mahsûsadan ve o gibi müessesât inşâsı için vuku'bulan müsted'ayât ve mültemesât üzerine tedkikat icrâsiyle bi'l-isti-zân İrade-i seniyye şeref-müte'allık buyurulur ise inşâyâ ruhsatı mutazammın emr-i âli tanzîm ve tasdîrinden ibâret olmasıyla Divân-ı hümâyûnca ma'lûm ve mukayyed olan mekâtib-i ecnebiye bi'l-hassa inşâ olunanlara münhasır ve fermân-ı âli ısdârından sonra bunların yapılb yapılmadığı meçhul olduğu gibi mahsûsen inşâ olunmaksızın Hükûmet-i seniyyenin ruhsatıyla bir hâne ve mahall mekteb ittihâz kılınacak olduğu halde Divân-ı hümâyûnca bu bâbda bir gûne mu'âmele cereyân etmemekde idüğünden dâhil-i memâlikde el-yevm mevcut mekâtib-i ecnebiyenin mîkdâr-ı sahihi bilinemeyeceği ve mekâtib-i ecnebiyenin Memâlik-i şâhânede te'sis ve küşâdına ne tarihten itibâren müsâ'ade buyurulduğuna ve bunun ne gibi bir mu'âmele ve icâb üzerine takarrür eylediğine mütedâir vuku'bulan tetebbu'ât ve tedkikat-ı kuyûdiyyeye nazaran bin ikiyüz seksen tarihinde Kadıköy Fransız Mektebinin inşâsı hakkında ruhsat emr-i âlisi ısdâr kılınmış ise de bu kabil mü'essesât inşâsı için bâ-fermân-ı âli ruhsat i'tâsı usûli târih-i merkûmdan evvel tamamen mer'î olmadığı mi-sillû hassaten binâ edilmeksizin bir hâne ve mahallin mekteb ittihâzı tâ-

rih-i sâlifü'z-zikrden mukaddem dahi vâki' olmuş olabileceğine göre bin ikiyüz seksen târihinin mekâtib-i ecnebiye hakkında kat'i bir mebde' add olunamayacağı ve Kadıköy Fransız Mektebinin inşâsı ruhsatını şâmil ve mekâtib-i ecnebiye inşâatı için ilk kayd olan bin ikiyüz seksen târihli fermân-ı âli Fransız sefâretinin iltimâsı üzerine şeref-sâdır olan İrade-i seniyyeye mübtenî ise de iltimâs-ı sefâretin tervîci ve zâten salâhiyyet-i ahdiyye yoğiken müsâ'ade-i mahsûsa olarak mü'essesât-ı ecnebiyeye ruhsat verilmesi usûlünün ittihâzı devletce ne yolda bir sebep ve icâbdan ileri geldiğinin Divân-ı hümâyûn kalemince ma'lûm olamayacağı ve fermân-ı âliler esâsen emr-i inşâyaya ruhsatı mutazammın olduğu cihetle bunlara ötedenberû derc edilen kuyûd-ı asliye inşâatın takarrür eyleyen hadd ve dereceyi tecâvüz etmemesine dâir olup, muahhâren de ba'zılarında, et-fâl-i müslime kabul olunmamak ve kavânin-i Devlet-i aliyyeye teba'iyyet edilmek şartları dahi ilâve edilmiş olduğu beyân kılınmıştır. Takdim olunan defterde İzmir'de Sör dö Şarite ya'ni Fransa'ya mensûb inâs mektebi alafranga bin sekizyüz otuz üç ve İşkodra'da Rusya ve kezâlik Aydın'da Fransa ve Avusturya devletlerinin i'ânesiyle bin sekizyüz elli iki târihlerinde açıldığı mukayyed olan dört mekteb henüz ruhsat-ı resmiyyeye merbût olmayub, birisi altmış bir ve üçü kırk iki seneden-berû açılmış idüğinden Divân-ı hümâyûnca mebde' gibi görünen bin ikiyüz seksen hicriyesinden bir hayli seneler mukaddem ve binâen-'aleyh maârifce meçhul bir takım ecnebi mektebler açılmış olacağından el'ân devam etmekte olan tahkikatın arkası alındığı vakt mîkdâr ve derecelerinin sıhhati anlaşılacağı bedihîdir.

Divân-ı hümâyûn kaleminin beyân eylediği vechle ecânibin Memâlik-i Osmaniye'de bilâ kayd-ü şart mektebler te'sis ve idâre edebilmeleri için kendilerine devletce bir hakk-ı imtiyâz verilmiş olduğuna dâir mu'âhedât-ı atıka ve cedîdede sarâhat-i mutlakaya dest-res olunamadıktan başka Maârif Nizamnâmesinin yüz yirmi dokuzuncu maddesinin birinci fıkrasında «Mekâtib-i husûsiye gerek tebaa-i Devlet-i aliyye gerek tebaa-i ecnebiyeden olan efrâd ve eşhâsdan biri cânibinden ücretli veya ücretsiz olarak ihdâs ve te'sis olunan mekteblerdir», ikinci fıkrasında «Memâlik-i şâhânedé bu nev' mekteblerin te'sisine evvelen muallimlerinin yedinde Maârif Nezâretinden yâhûd mahallî maârif idâresinden şahâdet-nâme bulunmak, sâniyen bu mekteblerde âdâb ve politikaya mugâyir ders okutdurulmamak için ta'lim olunacak derslerin cedveli ve kitâblar taşrada ise vilâyet maârif idaresiyle vilâyet valisi tarafından ve Dersâadet'de ise Maârif Nezâreti cânibinden ruhsat-ı resmiyye verilür. Bu üç şart kâmilten mevcut olmadıkca mekâtib-i husûsiyye küşâd ve devâmına ruhsat verilmez ve hilâfında hareket vuku'u takdîrinde men'i ve sedd olu-

nur» kaydları musarrâh ve mestûr olduğundan gerek sunûf-i âliye ve ebniye-i cesîmeden olan ecnebi mekteblerinin müceddeden ve tevsî'ân inşâ ve te'sisi ve küşâdı gerek isticâren bir hânedâ mekteb ihdâsı İrâde-i seniyye ve emr-i âli istihsâline hasr edilmiş ve bu makûle ba'zı büyük mekteblerin nâmına ol-vechle ruhsat istihsâl olunmuş idiyse de kısm-ı â'zamı netice-i müstakbelenin mazarrâtını idrâk edemeyen taşra hükûmet me'murlarının müsâmahât ve 'adem-i takayyüdâtından bilâ-ruhsat açılmış ve ecnebiler makasîd-ı siyâsiyelerinin bu gibi mekâtib talebesinin iğva' ve zihinlerinin ifşâdiyle husûl bulacağını anladıklarından bi't-tedric tezâyüd ederek mekâtib-i mezkûrenin ahvâl-i 'umûmiyyesi bugünkü kesret ve cesâmete ve telkinât ve tedrisât-ı vâkı'ası meydandâ olan derece-i te'sirâta vâsıl olmuş ve bunlar mekteb açmak istedikleri zaman Hükûmet-i seniyye'den istihsâl-i ruhsat eylemelerinin lüzûmu bu bâbda bervechi-ma'rûz İrâde-i seniyye ve fermân-ı âli sudûru yolunda ittihâz olunan kaide ve usûl-i kadîme ve mezkûr Maârif Nizamnâmesinde mûnderic ahkâm-ı mebsûta ile müşbet bulunmuşdur. Fermân-ı âliye müstenid olmayan ve vaktiyle açılan mekâtib-i ecnebiyeye ruhsat almağa ve maârif me'murları taraflarından teftiş olunmağa süferânın bu bâbda ki 'adem-i muvâfakatleri mahzâ kendi devletlerinin tebaa-i gayr-i müsliime-i şâhâne üzerinde teksîr-i nüfûzları emelinden münba'is olub, yoksa te'âmül-i kadîm vechle İrâde-i seniyye ve emr-i âliye müstenid olmayan ve mezkûr yüz yirmi dokuzuncu maddenin ahkâmına tevâfuk etmeyen mekâtibin devâmını taleb ve istidâ'ya ve bu bâbda ta'anñüd ve isrâra hiçbir ecnebinin hak ve salâhiyet-i ahdiyyesi olmadığı Divân-ı hümâyûn müzekkeresi me'âlinden dahi münfehim olub ma'mârif bu kabilden olan mekteblerden ba'zılarına vaktiyle Meclis-i Maârifden ve taşra maârif idârelerinden ruhsat-nâme verilegelmekde bulunmuş olduğu halde 'ale'l-'umûm mekâtib-i gayr-i müsliime ve ecnebiyenin ruhsat-nâme-i resmîye rabtı hakkında şeref-müteallık buyurulub 28 Cemâziye'l-evvel sene (1)309 târihli tezkere-i sâmiye ile tebliğ olunan İrâde-i seniyye-i Hazret-i pâdişâhîleri hükm-i celîlince bunlara verilecek ruhsat-nâme-i resmî müceddeden tertîb ve tanzîm etdirilerek istidâ' vuku buldukca Dersââdet'te Şehremâneti ve Zap-tiye Nezâreti ile Nezâret-i âcizî beyninde cereyân eden muhâberât ve ol-bâbda vuku'bulan tahkikat üzerine mekâtib-i gayr-i müsliime ve ecnebiye müfettişliği ile Meclis-i Maâriften ve taraf-ı çâkerânemden ve vilâyâtda dahi Maârif Müdirleri ma'rifetleriyle tahkikat-ı lâzime ba'de'l-icrâ tanzîm ve hükûmet-i mahallîye taraflarından tasdik olunduktan sonra eshâbına itâ ve teslim olunmakda bulunmuşdur.

Mekâtib-i gayr-i müsliime ve ecnebiye üzerinde hakk-ı nezâret ve tef-tişin şimdiki halde daha müsmirr ve müessir olabilmesi için ittihâzı iktizâ

eden tedâbir bahsine gelince; Mekâtib-i ecnebiyenin Memâlik-i mahrûsa-i şâhânedede tutduğu mevki' ve kazandığı te'sirin tedkikatıyla men'-i mazar-râtı esbâbının tafsîlâtına girişmezden evvel tebaa-i muhtelif-i gayr-i müslimeden olan akvâm ve tavâifin mekâtib-i milliyeleri vâsıtasıyla yürütmekte oldukları mu'âmelât ve yekdiğerine rağmen ve rekabeten icrâ eyledikleri zıd ve muhâlif teşebbüsâtın hakayıkını icmâlen olsun mevzû-i bahs etmek ve 'ilel ve esbâbını taharrî ile ol-vechle bir mukayese-i sahîha istihsâl eylemek lâzım gelir. Gerçi sûret-i zâhireye göre tebaadan olan akvâmı mezkûre nasrâniyyet lafz-ı 'umûmîsi altında ictimâ' ile Hristiyanlık mezheb ve mesleğinde bulunuyor ise de hakikat halde öyle olmayub nasrâniyyet hükmüne münkad bulunan milel-i muhtelifinin her birisi kendi 'unsur-ı münferidini kuvvetlendirmek ve diğeri 'unsur-ı gayr-i müslime ve siyyemâ ahâli-i islâmiyyeye gâlib ve musallat olmak ve bu kuvvetin te'siriyle kendilerine meyyâl bulunan birer ecnebi devletinin zir-i cenâh-ı sahâbetine girmek ve mekteplerinden bu ahlâkda adamlar yetiştirmek meslek ve arzusu tavâif-i merkûme beyninde bir hayli ilerleyüb ecânibin tesvilât ve teşvikâtına gayet geniş bir meydan açmış ve pek çok mazarrâtın vuku'una sebep olmuş ve olmakda bulunmuşdur. Her ne kadar ma'rûzât-ı âtiye tafsilât-ı zâideyi mûcib ise de ba'zı vilâyâtta vâki' olan mekâtib-i hristiyanîyenin ahvâl-i 'umûmiyyesinin hulâsaten 'arzi ilcaât-ı maslahatdan görülmüşdür. Şöyle ki, tebaa-i Saltanat-ı seniyyeden olan Rum Ortodoks ve Rum Protestan ve Bulgar İslâv ve Katolik ya'ni sırf Lâtin ve Ermeni Katolik ve Ermeni Protestan ve Ermeni Katolikden bir şube olan Mârûnî ve Keldânî ve Süryânî-i kadîm ve Nastûrî ve Ya'kûbî mezâhibi başka başka kiliselere tâbi' olub bunlardan vaktiyle Rum Ortodoks ve Bulgar milletleri bir kiliseye merbût idiyseler de muahharen Eksarhlığa tefrîk olunan Bulgarlar Rumların her hal ve tavrına muhâlefet ve mübâyenet göstermekde ve buna mukabil Rumlar dahi ellerinden geldiği kadar nefret ve 'adâvet irâe etmekde ve Bulgarlar mine'l-kadîm mekâtib-i milliyelerinde tadrîs edegelmekte oldukları Rum lisânını terk ile Sırp ve İslâv lisân ve kavâ'idi üzere icrâ-yı tadrîsât için yeniden mektepler küşâd ve te'sisi dâ'iyesine kemâl-i ehemmiyetle düşüb her dürlü tevessülât ve teşebbüsâta başlamakda buldukları gibi buna munzam olan Sırp igfâlât ve teşvikatı bütün bütün Bulgarları şımartmakla makasîd-i mebhûselelerinin kuvvede kalması zımnında Rumlar dahi 'aksini iltizâm etmektedir. Ez-cümle Selânik Vilâyetinde bulunan mekâtib-i gayr-i müslimenin ahvâline nümûne olan nefis-i Selânik'de vâki' Bulgar Mekteb-i Kebîri müdiriyetine bundan akdem İslimye Mutasarrıf-ı esbak(1) Nâcîf (?) (ناجيف) ve muahharen Bulgaristan Zabtiye Nezâreti Mu'âvini Hacı İvânof ta'yin olunmuş idi. Andan sonra mekteb-i mezkûr müdiriyetine Bulgaristan

Maârif Nâzırı sâbık(1) Sarahof ve mu'allimliğine yine Bulgaristan mekâtib-i 'umûmiyyesi müfettiş-i sâbıkı Taşod nâm kimesneler gönderilmiş ve mahzâ Bulgar politikasının Selânik'de terfî ve tevsî'i zımında kendi me'mûriyet-i sâbıklarına nisbetle hiç hükmünde bulunan bu vazifelere merkumunun oraya sevk ve istihdâmları ve merkum Sarahof'un hüsn-i hâl ve etvârından bahisle Selânik Vilâyetine Eksarhlık tarafından mültezimâne tavsiye-nâme gönderilmesi orada mekâtib vâsıtasıyla ne derece iğfâlâta kalkışdıklarına delil-i vâzıhdır. Merkum Sarahof ile Taşod'un mektebden def'i kabil olacağı tasavvur edilse bile eslâfına nisbetle yine Bulgaristan'ın mühim me'murlarından ba'zıları intihâb olunub gönderilmek ve bunların telkinât-ı mefsedet-kârâneleri yalnız matbû' ve Nezâret-i çâkeriden musaddak ders kitaplarına münhasır olmayub şifâhen dahi şâkirdânın zihn ve fikirleri tesmim edilmek tabî'dir.

Bulgar Mektebinde câri olan bu ahvâl-i müteessife Bulgar, Rum, Ulah akvâmına dahi sârfi olup bunların evlâdı Bulgaristan, Yunanistan, Romanya hükûmetlerinin i'ânât-ı hafiyeleriyle ve vaktiyle açılmış olan mekâtibde telkinât-ı muzır ve şifâhiye tadrîs etdirilmekte menâfi'-i mahsûsa-i ecânibe imâle edilmekte ve bu vilâyetde Sırpça söyleyen kimse olmadığı ve Sırp tebaası bulunmadığı halde Sırbistan Hükûmetinin i'âne ve fedâkârlığı sevkiyle ahâli-i mahalliye tarafından bir takım Sırp mekteblerinin küşâdına çalışılmakta ise de Nezâret-i çâkeriden bunlara meydan ve ruhsat verilmemekde ve Sırp, Bulgarlar, Romanyalılar, Rumlar, Ulahlar hâlen ve istikbâlen ba'zı güne menâfi'-i siyâsiyye istihsâli emniyesiyle kendi lisân ve mesleklerinin tebaa-i Osmâniye beyninde ta'mim ve intişârına ve kavimlerine mensûb olan ahâlinin kuvve-i 'ilmiye ve efkâr-ı mahsûsa ile tahkîmine fevka'l-'âde sa'y etmektedir. Hele Selânik sancağına tâbi' Tikveş kazâsiyle sâir ba'zı mahallerde olan ahâli-i islâmiyenin Bulgarcadan başka bir lisân bilmemesi ve cevâmî'-i şerifede du'â ve nasihatın bile Bulgar lisâniyle icrâ edilmekte olması işin ehemmiyetini meydâna koyar.

Manastır Vilâyetine gelince, buranın mekteplerinde Rum ve Bulgar lisâniyle te'lîf edilmiş kütüb ve resâil kırâ'at etdirilmiyerek İslâv ve Sırp lisânı üzere tadrîsât icrâsına ve bu sûretle mekteb küşâdına ruhsat itâsı hakkında bir hayli kariyeler ahâlisi tarafından Nezâret-i çâkeriye gönderilen pek çok istid'âât ve Sırp konsülâtosu cânibinden 'ale'd-devâm edilen mürâca'ât üzerine keyfiyet nazar-ı dikkat ve ehemmiyete alınarak olbâbda Manastır Vilâyetiyle icrâ olunan muhâberât-ı müte'addide neticesinde vilâyet dâhilinde asla Sırp tebaası olmadığı ve ahâli-i hristiyâniyye Rum ve Bulgar mezhebine tâbi' idüğü ve Sırpça ve İslâv ve Boşnakça mütakellim bir ferd bulunmadığı ve Sırp mekteplerinin küşâdı istid'âsı

Manastır'da hiç lüzûmu yoğiken Sırpuların teşkil eyledikleri konsolosları vâsıtasıyla ve mâlen bir takım fedâkârlık ihtiyârıyla vuku' bulan teşvîkattan münba'is olub İslâv milliyeti iddi'âsında bulunanların isbât-ı müdde'â edecek salâhiyetleri olmadığı gibi Rumlarla Bulgarların patrikhâneleri tefrîk olduğundan Bulgarlara rağmen Sırpularla ittihâd etmiş olan Rumlar dahi ahâlisi Bulgar olan mahallerde zâhiren patrik-hâneye teba'iyet ve bâtinen Sırp politikasının neşrine gayret etmekte bulunub ez-cümle Kırçova kasabası ahâlisinden ve Rum papâslarından Trayko Sırbistan'dan tahsisât ahziyle adamlar gezdirib Ohri ve Kırçova ve diğer kurâlar ahâlisinin bir takımını teşvîk ve itmâ' ederek Sırp mekâtibi küşâdı ve Sırp kitapları tedrîsi için istid'âata tahrik ve imâle etmekte ve Borofça (بوروفچا) kariyesi mektebinde ve Lâmbu (لامبو) kariyesi muhtarının ve Podgoriçe kariyesi papasının hânelerinde Sırpça tedrîsât icrâ olunmakta idüğinden bu cihetler lede't-tahkik muahharen Ohri metropolidliğine tahvil-i me'mûriyet etmiş olan Antimos (انتيموس) Efendinin Sırp lisânınca olan kitapların kemâl-i serbesti ile tedrîs etdirilmesi hakkında mu'allim Bođdan'a me'zûniyet verdiği ve Ohri kariyelerinde teşebbûsât-ı fesâdiyede istihdâm olunan Dimitri ve Gorgi (گورجي) ve Lambo ve Betremitre (?) (بتره مئتره) ve Mata ve Bođdan nâm kimesneler kendileri Rum oldukları halde Belgrad Dârü'l-mu'allimîninde tahsil-i fûnûn ederek Manastır Vilâyeti hristiyan mektebelerinde maâşlarla Sırp meclûbu bulunan Ohri Rum Metropolidi hükûmete mürâca'at etmeksizin kendilerini istihdâm eylediği anlaşılmıştır.

Kosova Vilâyetinin ahâli-i hristiyâniyesi ise kadîmen patrikhâneye merbût olduğu halde sonraları bir tefrika ve taksim dâiyesine düşerek nihâyet ihsân buyurulan müsâ'ade-i seniyye üzerine Bulgarlar Eksarha tebdil-i irtibât eyledikleri gibi bundan sonra dahi Bulgar tanınmış halk arasında bir de Sırp kavmiyyeti iddi'âları türeyerek ve çünki oralarda Rum milletinden yerli olmayub Bulgar Eksarhlığına ta'yîn olunanlar yalnız Bulgar ve Rum metropolidliğine merbût bulunanlar dahi Ortodoks nikabı altında Sırp gayretini güderek Rum metropolidlerinin himâyet ve nezâreti tahtında İslâv Ortodoks nâmiyle dâhil-i vilâyetde ve bâ-husûs Sırp kavmi bulunmayan Üsküb sancağı dâhilinde vaktiyle epeyce Sırp mekâtibi açılmıştır. Gerek Sırp gerek Bulgar kavimleri kendi nüfûz ve dâirelerinin tevsî'i için günden güne tezyîd-i gayret etmekte ve bu yoldaki âmâl-i siyâsiyyeleri hakkında büyük büyük fedâkârlıklar dahi ihtiyâr eylemektedirler. Yanya Vilâyetinde Yunanistan'ın Silkos (سيلكوس) cem'iyet-i fesâdiyesi hayli zamandan berû Arnavudları yunanılaştırmak fikriyle an-asl bir nefer Rum olmayan ya'ni her ne kadar mezheben Or-

todoks ise de aslen Arnavud bulunan ahâli-i hristâniyye için mektebler açmak ve cem'iyet-i mezkûre senevî Berat metropolidhânesine bir hayli i'âne-i nakdiye göndermek ve sûret-i sarfına ve ahâlinin iğfâline nezâretten başka işi olmadığı halde konsolos ta'yîn etmek ve efkârlarına hâdim mu'allimler celbine Rumca tadrîs ve ta'limini ta'mîm ile Ortodoks mezhebindeki Arnavud çocuklarına lisân-ı mâderzâdlarını unutturup Rumlaşdırmak emeline düşüyorlar. Bu inhimâka karşı Yanya'da bir Ulah mektebi açılmak istenilmiş ve Ulahların bu teşebbüsü nazar-ı hükûmetde bir dereceye kadar hoş görünmüş ve Yanya'da Sırplular olmadığı için bu teşebbüsâtın derecesi takdîr olunamamış ise de Ulahlar tarafından Bükreş'de bir zirâat mektebi küşâdı ve Arnavud çocuklarının ol-tarafa azîmeti için harc-ı râhlar î'tâsı ve fedâkârlıklar ihtiyârı gibi şeylerden başka etfâl-i tebaa-i gayr-i müslime ilkaât-ı fâside ile tesmîm olundukları ve bi'l-âhire etfâl-i islâmiyenin dahi bu mekteblere devâmına isti'dâd vermek fikrinde buldukları misillü maraz-ı müzmin-i dâhilî hükümünü alan ve Bektâşilik kisvesine bürünen bir takım mülâhidenin ahâli-i câhiliyeyi tarîk-i dalâlete sevk ile hissiyât-ı 'aliyye-i islâmiyeden tecrîd derecesinde olan ilkaât-ı bâtılaları dahi hristiyan tebaadan ecnebilere mütemâyil olanların mazarrâtı kadar i'tikad-ı fâside-i bektâşiye düşünülecek raddeye ve İşkodra cihetinde cerâd-ı münteşir gibi yayılan Cizvit vesâir Katolik papaslarının ve Avusturyanın ve Cezâir-i Bahr-i Sefidde Rumların Yunanın mu'âvenetleriyle vuku'bulmakda olan teşebbüsât-ı mefsedet-kârânelerinin mazarrâtı nihâyet dereceye vâsıl olmuştur.

Sivas Vilâyetinde el-yevm beşyüzden mütecâviz müslim ve gayr-i müslim zükûr ve inâs leylî ve nihârî mekteb ve bunlarda yirmi binden ziyâde talebe ve tâlibât mevcut olup vilâyetin merkez ve sancak ve her mahallinde Ermenilerin mektepleri diğer mekteblere nisbetle tadrîsât ve intizâmca hepsinden mükemmel olarak idareleri millet cem'iyetine veyâhud erbâb-ı iktidâr ve yesârdan müteşekkil birer hey'ete mevdû'dur. Bu mekteplerde eser-i teşvik olmak üzere ücretsiz tadrîsât icrâ olunur. Vilâyetde lâtin olmadığı halde altı 'aded mükemmel Lâtin Cizvit Mektebi ve bunların bin kadar talebesi vardır ki, bunlar Ermeni Katolik etfâlidir. Amerikalılar tarafından Protestanlığın intişârı için Merzifon kazâsı merkez ittihâz edilerek Protestanlığın tervîc ve ta'mîmi fikr-i siyâsisiyle tadrîsât İngiliz ve Ermeni lisânları üzerine icrâ kılınır. Diğer mahallerde olduğu gibi Sivas'da dahi milel-i gayr-i müslimenin mekâtibinde istihdâm olunan mu'allimler 'ala'l-ekser milel-i ecnebiyye tarafından sevk edilmiş mütefennin ve diplomat ve o derecede makasîd-ı siyâsiyeyi icrâ için muktedir erbâb-ı ma'lûmâtından idüğünden Devlet-i 'aliyyenin tebaa-i gayr-i müslimesi üzerinde her sûretle icrâ-yı te'sirâta vâsita olmakda ve tahas-

süsât-ı diyânet ve milliyet sevkiyle bunlar tarafından vuku'bulan telkinât-ı muzırre etfâl-i tebaanın zihinlerini teşvîs ve ifsâd etmekte ve talebeler ikmâl-i tahsil ile mektebden çıktıkdan sonra kazandıkları o ihtisâsât-ı diniyye ve 'ilmiyye ile efkâr-ı ecnebiyeyi tervîce hâdim olduklarını bildikleri cihetle Protestanlar ve Cizvitler ve emsâli ecnebler bu âmâl-i siyâsiyenin husûli için maddî ve ma'nevî her dürlü fedâkârlık ihrâzında dakîka fevt etmedikleri ve işte bu gibi tedâbir ile o mekteplerden pek çok talebe çıkarmakta oldukları misillü Sivas gibi diğer vilâyât-ı şâhâneye nisbetle ilkaât-ı ecnebiyeden masûn olması lâzım gelen bir kıt'ayı cevelân-gâh-ı mefâsid ittihâz ile Rum ve Ermeni Katolik gibi akvâm-ı gayr-i müslimeyi kendilerine celb eylemektedirler. Bu haller vaktiyle mahalleri (mahallî) hükûmet me'mûrlarının gösterdikleri gaflet ve 'adem-i dikkatleri neticesi olduğu şübhesizdir. Bir taraftan da dâhil-i vilâyetde Kızılbaşlık ilerliyerek rivâyete göre bunlar ikiyüz yetmiş bin nüfusa bâliğ olarak neşr-i dalâlet ediyorlar. Ve Bağdad ve Musul ve Basra'da dahi fırka-i dâlle-i şî'yye bir taraftan tevsi'-i dâire-i fesâd etmekte bulunuyorlar. Bunlara da neşr-i ma'ârifden başka mukabele edecek bir çâre tahattur olunamıyor. Mâbeyn-i hümayûn cenâb-ı mülûkâneleri Başkitâbetine irsâl ve takdîm olunan 17 Cemâziye'l-evvel sene (1)311 tarihli tezkere-i çâkerânemde beyân olunduğu veçle Amerikalı Protestan doktor Meytin'in (مین) Suriye ahâlisinden ve Nûsairî tâifesinden bir takım kızları itmâ' ve iğfâl ve Mersin'deki kendi mektebine idhâl ile orada mukâddemât-ı tahsili irâ'e ettikten sonra Amerika'ya aşırmasından maksadı Amerika'da olan mekâtib-i 'aliyyede Protestan mezheb ve meşrebinin meşhûdât ve fi'iliyâtını tamâmiyle ikmâl ettirib yine anları Adana ve ol-havaliye i'âde ile tebaadan hemcins ve milletleri olan diğer kızlara telkinât-ı muzırre ilka ve tedrîsi ve mesleklerine muvâfık mu'allimler teksîr ve tezyîdi fikr-i muzırına münhasır ve yine Protestan Cizvitlerinden bir takım râhib ve râhibeler tarafından Adana'da istimlâken arsa iştirâsı ve müceddeden mektepler inşâsı yolundaki teşebbüsât-ı fi'iliyeleri kezâlik bu esâs-ı siyâsiye müsteniddir. Suriye kıt'a-i cesîmesiyle Haleb Vilâyetinde bulunan cemâ'ât-ı mütenevvi'a-i gayr-i müslime bir müddetdenberû efkârlarını Avrupa'nın meslek ve mişvârına tamâmiyle tatbîk ve her hususda hareketlerini anların 'âdât ve me'lûfâtına tevfiik ile mekteplerini dahi ecneblerden aldıkları ta'lim ve terbiye tarzında bulundurub çocuklarını ona göre tedaris etdirmektedir. Kıt'a-i mezkûrede bulunan Dürzîlerin ekserisi İngiliz ve Mârûnîlerin çoğu Fransız politikasına tâbi' ve Katolik vesâire dahi kendi menâfi'-i zâtiyyeleri hangi tarafta ise o cihetin efkârına mâil olduklarından ve ecneblerin âmâl-i siyâsiyelerinin tervîci mekteplerin mu'âmelât ve tedarisâtından hâsil olacağını bildiklerinden kıt'a-i mezkûre-

de İngiltere ve Fransa'nın nüfûzu her devletden ziyâde ve te'sirât ve tesvilâtı fevka'l-âdedir. Bununla berâber bunları istirkaben Amerika ve Almanya ve Rusya devletleri her ne kadar celb-i kulûb-ı tebaaya kıyâm etmişler ise de İngiliz ve Fransızlara nisbetle arzuları mertebede nâil-i âmâl olamadıklarından Almanya devleti Suriye'de bir ser-rişte-i müdâhale tutmak emelinden ferâgat edemiyerek Almanya ağniyâsından bir çok tebaasını Yafa ve Kudüs cihetlerine gönderib gâli bahâlarla istimlâk-i emlâka kıyâm etmiş ve bu cihetle âmâlini mekteb vesâire ihdâsiyle İngiliz ve Fransa politikasına gâlib olmak ve hiç olmaz ise ona yetişmek için gayret etmekte ve Rusya dahi Havran'da ve Şâmiye'ye müteveccih çöl etrafında Rumların ba'zı kilise ve ma'bedlerinin ta'mirâtı vesilesiyle ter-vîc-i makasıddan gerû durmamakta ve Amerikalılar Protestan Cizvitleri vâsıtasıyla bir çok nukud sarfiyle mektebler açarak o yolda ahâli nazarında kendülerine bir mevki'-i mühim istihzâr eylemektedir. Vilâyât-ı sâirede bulunan mekâtib-i gayr-i müslime ve ecnebiyenin mu'âmelâtından dahi bahs etmek bir çok tafsilât ve bu da tasdî'âtı müstelzim olacağından ve cümlesinin derecât ve ahvâli bunlara makis idüğünden anlardan sarf-i nazar olundu. Tebaa-i gayr-i müslime ve ecnebi mektepleri mazarrâtının tahdidıyla oradan yetişen etfâl-i tebaa-i gayr-i müslimenin marzî-i âliye muvâfık bir meslek ve terbiyede bulunması esbâbının istihzârı neden' ibâret bulunduğunun istisfârına dâir geçende Bâb-ı 'âli'den yârid olanı iki kıt'a tezkere-i sâmiye üzerine ol-bâbda te'âtisi lâzım gelen tedâbir-i kat'îye ve esbâb-ı müncîye hakkında mütâla'ât-ı kasıra ve mufassala-i çâkerânemi hâvî cevaben yazılan tezkere-i 'übeydânem ile melfûfâtının birer sûretleri leffen 'arz ve takdîm kılınmış ve sûret-i tezkerede es'ile-i 'aliyyeye müte'allık bulunanların kısmen her-vech-i hulâsa 'arz ve beyânına cesâret olunmuşdur.

Mefâsid-i ecânibe bi-kadri'l-imbân mâni' olmak için tebaa-i gayr-i müslimenin kurâ ve kasabâtda bulunan derecât-ı ibtidâiye mekteplerinde ecnebi ve husûsiyle Yunan, Sırp, Romanya tebaasından mu'allimler bulundurulmaması ve ecnebiye küşâd etmek isteyecekleri mekteplerin açacakları mahallerde tebaa-i ecnebiye etfâli olmadığı halde te'sisine ruhsat verilmemesini ve tebaaları olupta usûl ve nizâm dâiresinde mu'âmele-i lâzimesi ifâ ve mekâtib-i gayr-i müslime misillü cânib-i Hükûmet-i seniyyeden teftişât-ı mukteziye icrâ olunmak şartıyla küşâdı takarrür eylediği takdirde bunlara tebaa-i 'Osmâniye evlâdının kat'iiyen mürâcaat ve devâm ettirilmemesi husûslarında icâbı ve münâsibi vechle bir kaide-i sâlime ittihâziyle berâber şimdiye kadar Memâlik-i şâhânedede açılmış olan mekâtib-i ecnebiyenin def'aten tebaa-i 'Osmâniye evlâdından tahliye edilmesi bir mes'ele rengini alacağından câiz değilse de hâliyle ile'l-ehed

terki dahi câlib-i envâ'-ı mazarrat olduğundan evvelce dâhil olmuş olanlar haklarında ileride bir tedbir-i mü'essir ittihâz olununcaya kadar şimdilik anlara dokunulmamakla berâber ba'demâ tebaa-i 'Osmâniye etfâlinin mekâtib-i mezkûreye yeniden devâm etdirilmemesi vesâiline sûret-i hakîmâne ve müdebbirânede tevessü olunmak için vilâyâta ta'limât-ı hafiyeye ve vesâyâ-yı muktezîye icrâ etdirildiği ve vilâyât-ı şâhânede tabakat-ı muhtelifede müceddeden küşâd ve tevsî'i iktizâ eden ve tafsilâtı Bâb-ı âliye izbâr olunan mekâtib-i idâdiye ve zükûr ve inâs rüşdiyeler ile meccânî ve leyli dârü't-ta'limlere tebaa-i gayr-i müslime etfâlinin sûret-i kabûlü hakkında gösterilen usûl ve ka'ide mer'i tutulduğu ve Ma'ârif Nizamnâmesinin birinci faslını ta'kib eyleyen ve kurâ ibtidâi mektebelerinin sûret-i idâreleriyle etfâl-i müdâvemeye dâir olan mevâdd-ı mündericesi ahkâmının tatbikatınca mülkiye ve ma'ârif me'mûrları taraflarından takayyüdât ve ta'kibât-ı mütemâdiye icrâsiyle kasaba ve kariyelerde etfâl-i müslime ve gayr-i müslime tahsile mutlaka mecbûr edildiği ve buna karşı îka'-ı mevânî eden evliyâ-yı etfâl vesâire mücâzât gördüğü ve tebaa-i gayr-i müslimeye mahsûs olarak kasabâtda bulunan mekâtib-i milliye ve husûsiyede lisân-ı 'Osmânînin dahi tadrîsi mecbûrî olduğu ve açılacak dârü't-ta'limlerde tebaa-i gayr-i müslime etfâlinin Türkçe olunacak tadrîsâtdan başka kendi lisânları ve 'ulûm-ı diniyeleri de mekâtib-i 'aliyye ve idâdiyede yetişmekte olan ezkiyâdan muktedir ve fûnûn-ı mütedâvile ve dakayık-ı ahvâle vâkîf ve lede'l-icâb mahallerince emniyet ve itimâdî hâiz tebaa-i gayr-i müslimeden bazı mu'allimler vâsıtasıyla tadrîs olduğu ve bunlarda bulunacak tebaa-i müslime ve gayr-i müslime evlâdının devamları taht-ı mecbûriyete alındığı takdirde tebaa-i gayr-i müslimenin ecnebi mekteplerine izhâr etmekde oldukları râğbet ve temayülleri refte refte zâil olarak mekâtib-i resmiyeye in'itâf edeceğine ve mekâtib-i mezkûrede ise talebe-i müslime ve gayr-i müslime aynı usul ve idâre tahtında iktisâb-ı fûnûn ve terbiye edecekleri cihetle fikr-i sadakat ve hamiyetde dahi ictimâ' ve ittihâd eyleyeceklerine binâen tebaa-i gayr-i müslime etfâlinin hissiyât-ı fikriye ve vicdâniyeler el'ân cârî olan ilkaat ve te'sirât-ı hâriciyeden şimdilik bir derecede ve ileride tedricen arzu olduğu mertebede mahfuz ve masûn kalacağından mümkünse Girid, Filibe ve Cebel-i Lübnan gibi mahallerde dahi leyli dârü't-ta'limlerin küşâdı ve ilkaat-ı ecnebiyenin te'sirâtına en ziyade ma'rûz ve müsta'id olan İzmir, Selânik, Suriye, Beyrut, Haleb ve emsâli vilâyât-ı mühimmede yalnız bir maarif müdiri bulunub bunlara mevdû' olan vezâif-i mühimme ve nâzike ise gayet ağır ve mütenevvi' olduğundan ecânibin Memâlik-i şâhâneye nakl ve idhâl etmekde oldukları kütüb-i muzırrayı tedkik ile mekâtib-i mevcûdenin matlûb-ı âliye muvâfık derecede idâme-i intizâm ve terak-

kiyâtına mu'âvenet etmek ve mu'âmelât-ı teftişiyeyi icrâ eylemek üzere maârif müdirlerine muâvin olarak lisân aşına ve muktedir ve müslim seyyar maârif müfettişleri istihdâmı lüzûm-ı kat'i tahtında bulunmuşdur.

Teşebbüsât-ı ma'rûzanın kuvveden fiile ihracı ve bi't-tecrûbe seyyar müfettişlerin hizmetinden fevâid-i matlûbe istihsâli zamanına kadar taş-raca mekâtib-i hristiyaniyenin teftiş muâmelâtından âzade kalması câiz olamayacağından Ermenilerin mekâtibce olan mefsedetlerinin men'ile bu bâbda bazı tedâbir-i inzibâtiyenin istikmâli hakkında Bâb-ı âli'den alınan tezkere-i sâmiyeye taraf-ı çâkerânemden yazılan cevabın bir fıkrasında vilâyâta seyyar müfettişler ta'yini tedâbir-i mani'adan ma'dûd ise de derc olunan esbâb-ı zarûriye ve mütenevvi'adan nâşi bunlar mevcut mekâtib-i gayr-i müslimenin 'ale'd-devâm teftişâtını ihâtaya gayr-i kâfi olacaklarından maârif müdir ve müfettişleriyle berâber me'mûrîn-i mülkiyenin dahi nahiye müdirlerine varıncaya kadar bizzat ve bi'l-vâsıta bulduklarının mahallerde olan bi'l-umûm mekâtibin daimi teftişi ile mükellef ve bundan dolayı zuhûr edecek fenalıklardan maârif memurlarıyla müstereken me'sul tutulması hususunun vülâta kat'iyen bildirilmesi lüzûmu gösterilmiştir. Evvelce dahi arz olunduğu vechle mekâtib-i ecnebiyeye ruhsatnâme-i resmî verilmesi hakkında Bâb-ı âli ile sefâretler beyrinde cereyân etmekte olan muhâberât ve müzâkerâtın netice-i kat'iyesi alınmadıkça mektebelerine müfettişler iz'âmı ve ahvâl-i dâhiliyelerinden ve tedrisât vesâir muamelâtlarından ma'lûmât istihsâli gayr-i kabil olduğu bi't-tecrûbe anlaşıldığından şimdilik bunlar hakkında teftiş muamelesi câri değildir.

Düvel-i ecnebiyenin muvazene-i umumiye-i mâliyelerinde muharrer olduğu üzere terakkiyât-ı fûnûn ve maârif için ihtiyar eyledikleri fedakârlıklar nazar-ı im'ân ve hayreti celb edecek bir raddede bulunub bu cümleden İngiltere devleti cem'iyât-ı ilmiye taraflarından sarf ve itâ olunmakda olan mebâliğ-i külliyyeden başka senevî yedi milyon yedi yüz ve Fransa hükûmeti sekiz milyon dokuz yüz bin Osmanlı lirası kadar bütçelerinde mûnderic olan vesâir düvel-i mu'azzama tarafından dahi ahvâl-i maliyeleri nisbetinde masrûf bulunan maârif tahsisât-ı senevîyeleri derpîş-i mütalâa edilmekten sarf-ı nazarla hükûmât-ı sagirenin bu uğurda ihtiyar eyledikleri masarifât-ı resmiye muvazene-i maliyelerine nisbeten Romanya ve Bulgaristan'ın yüzde on bir ve Yunan ve Sırbistan'ın yüzde altı buçuk ve altı derecesinde yani Romanya sekiz yüz altmış ve Bulgaristan dört yüz otuz ve Yunan üç yüz yirmi ve Sırbistan yüz yetmiş bin lira raddelerinde senevî maârif tahsisâtı vermekte buldukları ve bundan başka her türlü vesâite müracâatla i'ane-i külliye celb ve cem' ve ba'zı ağniyâ mekâtibe pek çok mebâliğ terk ve teberrû' etmekte oldukları

misillü tebaa-i gayr-i müslimeden Rum ve Ermeni ve emsâli eshâb-ı ye-sâr ve serveti dahi kendi mekâtib-i milliyelerine sarf olunmak üzere zan ve tasarrufun hâricinde i'ânât ve teberrû'ât-ı azîme ve cesîmede bulun-dukları daima ahvâl-i ma'lûme ve mesmû'adandır Siyyemâ Atina ve Bük-reş sefâreti seniyyesinden ve Belgrad maşlahat-güzarlığından ve Bulga-ristan komiserliği makamından takdim olunub Bâb-ı âli'den Nezâret-i çâ-kerîye gönderilen tahrirât suretlerinden müstefâd olan tahsisât-ı gayr-i resmiye dahi câlib-i nazar-ı dikkat derecede olduğu halde Maârif Neza-reti mahsus olarak Hazine-i celile-i maliyeden itâ olunmakta olan elli bin lira tahsisât-ı seneviye varidât-ı umumiye-i devletin yekûnuna nazaran yüz guruşdan on para ve hisse-i maârifle berâber yüzde bir buçuk guruş raddesinde olduğundan bu miktar akçe ile ancak idâre-i hâzıra hasıl ve fevka'l-âde tasarruf icrâsiyle beş altı idâdi mektebi daha teşkili kabil olabiliş bundan başka bir şey yapılabilmek imkânın hâricinde kalmıştır.

Ber-vech-i ma'rûz. Bâb-ı âli'ye cevâben yazılan tezkere-i çâkerânem-de der-meyân olunan ve suret-i mukaddemede münderic olan icraât ve teşebbüsât için iktizâ eden mebâliğin müceddeden tahsisi arz olunan es-bâbdan nâşi ehemmiyet-i maşlahat nokta-i nazarınca diriğ olunmamak lâzım gelir. Çünkü her devlet kuvve-i ma'neviyesini fûnûn ve maârifin in-tişâr ve ta'mimi zımnında te'yid ve bu suretle kuvve-i maddiyesini tak-viye ve te'kid eylemiş ve eylemekte bulunmuş olmasına nazaran bu bâb-da her ne miktar ihtiyâr-ı fedakârî edilse o nisbetde ve belki daha ziyâde istifâde edileceği emsâliyle istidlâl olunabilir. Tebaa-i gayr-i müslime mektebelerinin nâil oldukları imtiyâz bahsine gelince, mine'l-kadim ferâ-min-i âliye ile Patrikhâneler nizamnâmeleri mucibince kendilerine ihsân buyurulan müsaadât-ı mezhebiye ve ilmiye ve Maârif Nizamnâmesinin bunlara âid aksâm ve derecâtında muharrer şurût-ı kuyûdiyeden olmayub ancak Rum Patrikhânesinin imtiyâzât-ı kadîmesini tevsi'ân ve mücedde-den ihsan buyurulan ve 23 cemâziye'l-âhır sene (1)308 tarihli tezkere-i sâmiye ile Nezâret-i çâkerîye tebliğ olunan mukarrerât-ı âhirenin Rum mekâtib-i milliyesine âid olan fıkralarında «Mekâtibin ders programları patrikhâne ve metropolidhânelerce tanzim veya tasdik ve muallim ve muallimeleri diploma ve şahadetnâmeleri yine anlar tarafından tasdik olunacağı gibi hükûmetçe de ma'lûm olması lâzım geleceğinden maârif müfettiş veya müdirleri tarafından mekâtibin tedrisâtı teftiş ile muzır ders ve ol-vechle şahadetnâmesi olmayan muallim ve muallimeler görül-düğü halde Dersa'adet'de ise Maârif Nezâreti taşrada ise hükûmât-ı ma-halliye câniblerinden patrikhâne ve metropolidhânelerle bi'l-muhâbere o makûle derslerine okudurulmaması ve o gibi şahadetnâmesiz muallim ve muallimelerin yine anlar vasıtasıyla tebdil etdirilmesi» muharrer bu-

lunmuş olduğundan muâmelât-ı teftişîye o yolda icrâ edilmekde bulunmuşdur.

Mekâtib vasıtasıyla ecânibin ahali hakkında ika' eylemekte oldukları envâ'-ı fesâdâtın te'sirât-ı azîmesine gerçi tamamen ve def'âten müdafaa ve mukabele edilmek hâliyâ mümkün olamaz ise de bâri daha ilerliye mememesine ve binâenaleyh tahdid ve belki tahfif-i mazarrât-ı hâzırasına karşı ittihâzı icâb eden tedâbirin en başlısı neşr ve ta'mîm-i fûnûn ve maârif emr-i ehemminden ibâret ve bu da lüzûmu kadar nakden fedakârlığa muhtac idüğü rehin-i rütbe-i bedâhet bulunduğuna binâen bu bâbda olan mütalaât ve tasavvurât-ı ma'rûza-i memlûkânemin aynen veya ta'dilen kuvveden fiile ihrâcı ve netâyic-i nâfia ve müsmiresinin Memâlik-i mahrûsa-i şâhânelerinin her cihetine teşmili mahzâ saâdet-i Devlet-i aliyye ve menâfi'-i Saltanat-ı seniyyeleri emrinde an be-an şeref-efzâ-yı sudûr olan inâyât-ı uluvviyet-i gâyat-ı Cenâb-ı hilâfet-penâhîlerine menût ve mütevakkıf umurdan bulunduğu muhat-ilm-i âlem ârâ-yı hazret-i zillullahîleri buyuruldukda ol-bâbda ve katıbe-i ahvâlde emr-ü fermân ve liyyi ni'met-i bî-minnet akdes ve â'zamımız efendimiz hazretlerininindir.

Maarif Nâzırı
Zühdü Kulları»

MEMLİK-İ MAHRUSA-İ ŞAHANEDE MENCUD OLUP ŞİHİYE KADAR TAHKİK OLUNABİLEN
MEKTİB-İ ECNEBİYENİN MEVKE'İNİ HÜBEYYİN DEFTERİDİR

Vilâyet	Livâ	Kaza	Mektebin İsmi	Tarih-i Kırââtı	Ruhsat-ı resmîyesi	Ta'biyeti	(Miktar-ı Şakirdân) Zükür	İnsâ	Mülâhasât
Erzurum	Erzurum	Erzurum	Protestan	1267	Yoktur	İngiltere	50	70	Talebe hakkında malumât yoktur.
Adana	Adana	Adana	İnsâ üğdiyesi	1301	"	Amerikân			"
"	"	"	Sıbyan	1307	"	"			"
"	"	"	Sen Pol cizvit	1299	"	Fransa	130	280	"
"	"	"	Sen Corc cizvit	1307	"	"			"
"	Mersin	Mersin	Rum mektebi		"	Yunan	45	105	"
"	Tarsus	Tarsus	Kolaj	1293	"	Amerikân	39		"
"	Cebel-i Bereket Hasea	"	Lozarist	1281	"	Fransa	30	20	"
"	"	"	"	1300	"	"	15	15	"
"	"	"	Protestan	1288	"	İngiltere	40	30	Ayıntab'da İngiltere te- basından doktor şirt ta- rafından idare olmaktadır.
"	"	Bulanık	"	"	"	Amerika	6	7	"
"	"	"	"	"	"	"	1	2	"
"	"	Haşin	"	1298	"	"	25	20	Tahsil şhadetnâmeleri Ma- dam Kuk tarafından verilir.
"	"	"	"	1295	"	"	13	12	"
"	"	"	"	1296	"	"	20	15	"
"	"	"	"	"	"	"	25	15	"
"	"	"	"	"	"	"	"	71	"
Ankara	Kayseri	Kayseri	İnsâ Mektebi	1872	"	"	"	"	"
"	"	"	İncii ve Atâ	1870	"	"	65	"	"
"	"	"	Cemiyeti	"	"	"	"	"	"
"	"	"	Cizvit	1883	"	Fransa	300	"	"
"	"	"	"	1292	"	"	"	50	"
Aydın	Yoğad	Seymurlu	Misyonerler	1277	"	Amerika	33	12	"
"	Izmir	Izmir	Talmus Foru	1287	"	İtalya	500	"	"
"	"	"	Sen Topazini	1283	"	Fransa	"	"	Talebe hakkında malumât yoktur.
"	"	"	Aliyans	1878	"	"	"	"	"
"	"	"	Prodromo	1886	1308	Yunan	114	"	Talebe hakkında malumât yoktur.
"	"	"	Farduri	1880	Yoktur	"	"	"	"
"	"	"	Müse	1889	1308	"	"	400	"
"	"	"	Prodromo	"	"	"	100	15	"
"	"	"	Kenyeri	1860	"	Avusturya	15	"	"
"	"	"	Amerikan	1298	1308	Amerika	60	"	Talebe hakkında malumât yoktur.
"	"	"	"	1295	1308	"	"	"	"
"	"	"	"	1301	1308	"	"	"	"
"	"	"	"	1295	1308	"	"	"	"

Wilâyet	Livâ	Kaza	Mektebin İsmi	Tarih-i kigâdi	Ruhsat-ı resmîyesi	Ta'biyeti	(Niktur-ı Şakirdân) Zükür	Mülhazât
"	"	"	Propagant	1845	Yoktur	Meçhul	185	
"	"	"	Frencyeis	Yoktur	"	"	230	
"	"	"	Sen Josef	"	"	"	30	
"	"	"	Sen Mari	1890	"	"	320	30
"	"	"	Sen Anderya	1878	"	"	140	
"	"	"	Sen Poligari	1793	"	"	40	
"	"	"	Sen Praga	1882	"	"	150	
"	"	"	Dendasyon	1875	"	"	260	
"	"	"	İtalyan	1865	"	İtalyan	85	
"	"	"	Sır de Şarital	1833	"	Meçhul	183	
"	"	"	"	"	"	"	560	
"	"	"	İtalyan	Yoktur	"	İtalyan	85	
"	"	"	Almanya	"	"	Almanya	85	
"	"	"	Barkgar	1872	"	Meçhul	95	
"	"	"	Miktarit	1856	"	"	45	
"	"	"	Fransız	Yoktur	"	Fransız	150	
"	"	"	Sen Jan	"	"	Meçhul	280	
"	"	"	"	1876	"	"	95	
"	"	"	Optiyal	1864	"	"		Talebe hakkında malumat yoktur.
"	"	"	Ayore	1887	"	"	150	
"	"	"	İslahâne	1860	"	"	140	
"	"	"	Senayi	Yoktur	"	"	20	
"	"	"	Kuyug	"	"	"	15	
"	"	"	Rukule	"	"	"	30	
"	"	"	Lizare	"	"	"	30	
"	"	"	Providans	1842	"	"	462	
"	"	"	Fransız	1852	"	Fransız	50	
"	"	"	Komersiyal	1872	"	Meçhul	122	200
"	"	"	Avangeliki	1833	"	"	950	
"	"	"	Köprücüdgu	Yoktur	"	"		Talebe hakkında malumat yoktur.
"	"	"	Yokarı Mahalle	"	"	"		
"	"	"	İpçiler	"	"	"		
"	"	"	Aya Dimitri	"	"	"		
"	"	"	Avangelistre	"	"	"		
"	"	"	"	1871	"	"	25	
"	"	"	Fakir Çocuklar	Yoktur	Yoktur	Meçhul	180	25
"	"	"	Papadaki	1873	"	"	114	25
"	"	"	Aya Nikola	Yoktur	"	"	120	1400
"	"	"	Aya Fotini	"	"	"	50	
"	"	"	İzisi	1876	"	"	12	
"	"	"	Rem	Yoktur	"	"	15	60
"	"	"	Eftalya	1882	"	"	15	15
"	"	"	Hristiyanos	1886	"	"	50	
"	"	"	Omeriyon	1878	"	"	170	
"	"	"	Aya Yani	1840	"	"	170	
"	"	"	Aya Kostamidi	Yoktur	"	"	145	

Vilâyet	İlivâ	Kaza	Mektebin İsmi	Tarih-i Kaşrî	Ruhsat-ı resmîyesi	Te'biyeti	(Miktar-ı Şakirdin) Zâkir	İstihazât
"	"	"	Arumî	1857	"	"		Talebe hakkında malumât yoktur.
"	"	"	Seydiköy (Zükür)	1270	"	Yunan	220	"
"	"	"	" (İnde)	1301	"	"		"
"	"	"	Birdübbâd	Yoktur	"	İngiltere		Malumât vermedikleri
"	"	"	Nahiyesi	"	"	"		"
"	"	"	Protestan	1278	"	Avusturya		"
"	"	Mağusa	San Venise	1868	1868	Fransa	37	"
"	"	"	Mohıryan	1852	1852	Avusturya	60	Talebe hakkında malumât yoktur.
"	"	"	Rum Mektebi	1869	Yoktur	Yunan	320	"
"	"	Denizli	Millet Mektebi	1869	Yoktur	Amerika	97	Bitlis'de birtekim Protestan mektepleri var ise de isim ve te'biyetleri malûm değildir
Bitlis	Bitlis	Bitlis	Protestan	1301	Yoktur	"		"
"	"	"	"	1286	"	"	98	"
"	"	"	"	1287	"	"	20	"
"	"	Garzan	İftin Mektebi	1831	"	Fransa	152	"
"	"	Beşdad	Köhn	1291	Ruhsatlı	İtalya	88	"
Bagdad	Bagdad	Boyrut	Amerikan	Kadın	Yoktur	Amerika	100	"
"	"	"	Cirvic	"	"	Fransa	50	"
"	"	"	Protestan	"	"	Amerika	31	"
"	"	"	"	1301	"	"	195	"
"	"	Merciün	"	"	"	"	35	"
"	"	"	"	"	"	"	25	"
"	"	"	"	"	"	"	20	"
"	"	"	"	"	"	"	27	"
"	"	Akkâ	Trasanta	1270	Yoktur	İtalya		"
"	"	"	İbtidî	Kadın	"	İngiltere		"
"	"	"	Madresetü's-Semam	1285	"	Yunan	72	"
"	"	"	Trasanta	306	"	İtalya	30	"
"	"	"	Protestan	301	"	İngiltere	30	"
"	"	"	"	"	"	"	60	"
"	"	Hayfa	İbtidî	1298	"	Fransa	150	"
"	"	"	Rahibeler	1276	"	"	120	"
"	"	"	"	1304	"	İngiltere	30	"
"	"	"	"	1307	"	"	35	"
"	"	"	İbtidî	1305	"	"	45	"
"	"	"	"	1288	"	Alman	55	"
"	"	"	"	1301	"	"	30	"
"	"	"	Alyama	1300	"	Fransa	150	"
"	"	"	"	1304	"	"	35	"
"	"	Taberîyo	İbtidî	"	"	İtalya	20	"

Wilâyet	Livâ	Kaza	Mektebin İsmi	Tarih-i Kuruluşu	Ruhsat-ı Resmîyesi	İn'âbiyeti	(Mektup-ı Şakirdan) Zükûr İnâs	Mülhazâet
"	"	Safed	Sıbyân	1303	Yoktur	Fransa	60	
"	"	"	"	1306	"	İngiltere	22	
"	"	"	İnâs	1306	"	"	15	
"	"	"	"	1303	"	"	16	
"	"	"	Sıbyân	1305	"	Fransa	25	
"	"	"	"	"	"	"	15	
"	"	Nâsıra	"	1304	"	Rusya	30	
"	"	"	"	"	"	"	70	
"	"	"	İbtidâî	"	"	"	60	
"	"	"	"	"	"	"	110	
"	"	"	Trasanta Mektebi	1270	Yoktur	İtalya	90	
"	"	"	"	1280	"	Latin	20	
"	"	"	"	1297	"	"	20	
"	"	"	"	"	"	"	13	
"	"	"	"	"	"	"	36	
Diyarbakir	Belka	Nablus	Protestan Mektebi	Yoktur	Yoktur	İngiltere	38	
"	"	Diyarbakir	İbtidâî	Yoktur	Yoktur	Fransa	109	
"	"	Siverek	"	"	1296	Amerika	25	
"	"	Lico	Piruz	1300	Yoktur	"	40	
"	"	Avriye	Protestan	Yoktur	"	"	15	
"	"	Haleb	Şirket-i İsrailiye	1285	1308	Fransa	130	
"	"	"	"	"	"	"	"	
"	"	"	Protestan Mektebi	1306	"	"	120	
"	"	"	Merkez Türkiye Koleji	1288	1308	Amerika	35	
"	"	Ayıntab	"	1293	1293	"	95	
"	"	"	Protestan İnâs Mekt. 1278	1308	Yoktur	"	82	
"	"	İskenderun	Mekteb-i İddî	1297	"	Fransa	28	
"	"	Cisr-i Şuğur	"	1280	"	"	14	
"	"	Antakya	İbtidâîye	1306	"	İngiltere	60	
"	"	"	"	"	"	Fransa	11	
"	"	Marş	"	"	"	Amerika	30	
"	"	"	"	"	"	Fransa	180	
"	"	"	"	"	"	Amerika	5	
"	"	Zeytun	Protestan Mektebi	1281	"	Amerika	18	
"	"	Urfa	Rahibeler Mektebi	1276	"	Fransa	20	
"	"	"	"	"	"	"	49	
Hüdaven-diğâr	Bursa	Bursa	Amerikan İdadisi	1292	1308	Amerika	45	
"	"	"	"	"	"	"	26	
"	"	Dandıra	Protestan Mektebi	1293	Yoktur	"	17	
Suriye	Şam	Şam	İngiliz	1273	Yoktur	İngiltere	171	
"	"	"	"	1280	"	"	92	
"	"	"	"	1285	1285	"	200	
"	"	"	"	"	"	"	50	Fermani.
"	"	"	"	1286	Yoktur	İngiltere	150	Fermani.
"	"	"	"	1285	1285	"	50	Fermani.
"	"	"	"	"	"	"	5	Amâlara mahsusdur.
"	"	"	"	1279	Yoktur	"	50	30

5

Vilâyet	Livâ	Kaza	Mektebin İsmi	Tarîh-i Kâğıdı	Ruhamî-i remiyesi	Te'biyeti	(Miktar-ı Zühûr	(Miktar-ı Şakirdan) İnds	Milîhasât
"	"	"	Ariziye	Yüz senelik Makadem 1270.	1271 Yoktur	Fransa	1155	497	Fermanlı.
"	"	"	"	1296	"	"	160		
"	"	"	Alyons Elcemiyetü'l İnciliyetü'l İrlandiye	1847	"	Amerika	145	125	
"	"	"	"	1852	"	"	32		
"	"	"	"	1273	1305 Yoktur	"	20		
"	"	"	"	1896	"	"	38		
"	"	"	"	1874	"	"	40		
"	"	"	"	1863	"	"	50	25	
"	"	"	"	1882	"	"	30		
"	"	"	"	1878	"	"	50		
"	"	"	Bikdyü'l-Ariz	1863	Yoktur	Amerika	40	30	
"	"	"	Protestan Ciavit	1875	"	Fransa	30		Talebe hakkında malumat yoktur.
"	"	"	"	Yoktur	"	"	3		
"	"	"	Protestan	1295	"	Amerika	20		
"	"	"	"	1293	"	"	20		
"	"	"	"	1287	"	"	60		
"	"	"	"	"	"	"	"	30	
"	"	"	"	1290	"	"	15		
"	"	"	"	Yoktur	"	"	20		
"	"	"	"	"	"	"	40		
"	"	"	"	1306	1306 Yoktur	"	20		
"	"	"	"	1290	"	"	40		
"	"	"	Amerikan İngiliz Zükûr Mektebi	1298	1304 Yoktur	İngiltere Amerika	10	64	
"	"	"	Protestan Elcemiyetü'l İnciliyetü'l İrlandiye	1238	Yoktur	"	15		
"	"	"	"	"	"	"	48		
"	"	"	"	1873	"	"	20		
"	"	"	İrlanda	Yoktur	"	Moçul	46	18	
"	"	"	"	"	"	"	18		
"	"	"	"	"	"	"	"	15	
"	"	"	"	"	"	"	"	16	
"	"	"	Protestan	1289	1306 Yoktur	Amerika	43	10	
"	"	"	"	1288	Yoktur	"	20	3	
"	"	"	Kantara	1285	Yoktur	Amerika	20	15	
"	"	"	Divriği	1289	Yoktur	Fransa	150		
"	"	"	Amasya	1281	Yoktur	Amerika	36		
"	"	"	Meçidiözü	"	"	"	106	76	
"	"	"	Mersifon	"	"	"			
"	"	"	"	"	"	"			
"	"	"	İnsa Kısım	"	"	"			

Vilâyet	Livâz	Kaza	Mektebin İsmi	Tarih-i kâğıdı	Ruhsat-ı resmîyesi	Ta'biyeti	(Nikâh-ı Şakirdan) Zükür : İndâ	Mülhazât
"	"	"	Millet Mektebi	1205	"	"	60	
"	"	"	Kırkor 13 Sadırim	1282	"	Fransa	152	
"	"	"	Millet Mektebi	1296	"	"	250	
Ma'mûretü'l- Aziz	Harput	Harput	First	1273	1308	Amerika	60	
"	"	"	"	"	"	"	72	
"	"	"	"	"	"	"	75	
"	"	"	"	"	"	"	80	
"	"	"	"	"	"	"	12	
"	"	"	"	"	"	"	85	
"	"	"	"	"	"	"	53	
"	"	"	Lâtin	1285	"	Fransa	42	
"	"	"	"	1288	"	"		
Van	Van	Van	Amerikan	1875	1308	Amerika	81	
"	"	"	"	"	"	"	85	
"	"	"	"	1874	"	"	13	
"	"	"	"	1887	"	"	50	
Müstakil	İzmid	İzmid	Amerikan	1879	Ruhsatlı	Amerika	97	
"	"	Adnanazı	Profestan	1263	1291	"	60	
"	"	Kudûs-i	Elize sepl	1274	Yoktur	Avusturya	80	
"	"	Şarif	"	"	"	"	50	
"	"	"	İsmailim	1304	"	"	60	
"	"	"	"	"	"	"	34	
"	"	"	Neclî ş-Şefiyn	1296	"	Almanya	52	
"	"	"	Almanya	1291	"	"	12	
"	"	"	DR'dü'l-eyfâm	1278	"	"	134	
"	"	"	Talikkomi	1296	"	"	7	
"	"	"	Meçhul	1260	"	"	126	
"	"	"	"	1285	"	"	60	
"	"	"	"	1265	"	"	30	
"	"	"	"	1305	"	"	130	
"	"	"	Alaycons Visil	1296(?)	"	İngiltere	40	
"	"	"	"	1290	"	"	22	
"	"	"	"	"	"	"	60	
"	"	"	"	1275	"	"	30	
"	"	"	Meçhul	"	"	"	75	
"	"	"	"	"	"	"	22	
"	"	"	"	1276	"	"	69	
"	"	"	"	1272	"	"	32	
"	"	"	"	1296	"	"	70	
"	"	"	"	1278	"	"	16	
"	"	"	"	1292	"	"	35	
"	"	"	"	"	"	"	30	
"	"	"	"	"	"	"	30	
"	"	"	"	"	"	"	16	
"	"	"	"	1306	"	"	67	

Talebe hakkında malumat yoktur.

7.

Vilâyet	Livâ	Kaza	Mektebin İsmi	Tarih-i Kışkı	Ruhsat-ı resmîyesi	Ta'biyeti	(Miktar-ı Şakirdan) Zükür	Mülkiazât
"	"	"	Dolşiyân	1282	"	Meçhul	"	Talebe hakkında malumat yoktur.
"	"	"	Musevi Mektebi	1303	"	"	"	"
"	"	"	Efin le Replaz	1302	"	İngiltere	200	"
"	"	"	Ekleriki	1265	"	Fransa	24	"
"	"	"	Sent An	1268	"	"	115	"
"	"	"	Dom dâ Siyon	1282	"	"	150	"
"	"	"	Feriz	1292	"	"	120	"
"	"	"	Trasanta	910	"	"	85	"
"	"	"	Rahibân-ı	1282	"	"	120	"
"	"	"	Mar-Yusef	1302	"	"	53	"
"	"	"	Trasanta	1282	"	"	75	"
"	"	"	Rahibeleri	1270	"	"	13	"
"	"	"	Sabbun	1280	"	"	16	"
"	"	"	Rahibeleri	1270	"	"	50	"
"	"	"	Meçhul	1280	"	"	50	"
"	"	"	"	1280	"	"	5	"
"	"	"	"	1285	"	"	15	"
"	"	"	"	1275	"	"	80	"
"	"	"	"	1275	"	"	15	"
"	"	"	Hususî	"	"	"	31	"
"	"	"	"	"	"	"	25	"
"	"	"	"	"	"	"	25	"
"	"	"	"	"	"	"	30	"
"	"	"	"	1300	"	"	80	"
"	"	"	"	910	"	"	272	"
"	"	"	"	1284	"	"	185	"
"	"	"	Katolik	1282	"	"	57	"
"	"	"	Eycamânesi	1282	"	"	127	"
"	"	"	Rahibân-ı	1295	"	Rusya	30	"
"	"	"	Maryusef	1286	"	İngiltere	20	"
"	"	"	Hususî	"	"	"	120	"
"	"	"	"	1307	"	Fransa	100	"
"	"	"	Mekvi İsmail	1291	"	"	34	"
"	"	"	Heygeliye	1307	"	Rusya	10	"
"	"	"	İnciliye	1291	"	"	27	"
"	"	"	Heygeliye	1289	"	İngiltere	90	"
"	"	"	Hususî	1293	"	"	130	"
"	"	"	"	1280	"	"	96	"
"	"	"	"	910	"	Fransa	45	"

Wilâyet	Liân	Kaza	Mektebin İsmi	Tarih-i Kurulduğu	Ruhsat-ı Resmîyesi	Ta'biyeti	(Miktar-ı Şakirdin) Zükür İnşâ	Mülküzat
"	"	"	Frer Medresesi	1210	"	"	150	"
"	"	"	Hususî	1282	"	İngiltere	220	"
"	"	"	"	1284	"	"	30	"
"	"	"	"	1277	"	"	44	"
"	"	"	"	1277	"	"	60	"
"	"	"	"	1270	"	Fransa	40	"
"	"	"	"	1292	"	Fransa	40	"
Konya	Teke	Antalya	Zükür İbtidâîye Mektebi	1249	Yoktur	Fransa	100	"
"	"	"	"	1279	"	Yunan	120	Muallim-i evvelî Yunandır.
"	"	"	Sıbyan Mektebi	1284	"	Fransız	20	"
Cezayir-i Bahr-i Sefid	Rodos	Rodos	Dâru'l-muallimîn	1307	"	Fransa	"	Mikdar-ı talebe mülûm değildir.
"	"	"	İnşâ İbtidâîsi	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	Zükür İbtidâîsi	"	"	"	"	"
"	"	Sakız	İnşâ İbtidâîsi	"	"	"	"	"
"	"	"	Bulgar Karolük	"	"	"	"	"
"	"	Edirne	Sor dâ Şarita	"	"	"	"	"
"	"	"	İnşâ Mektebi	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	Zükür Mektebi	"	"	"	"	"
"	"	"	Bulgar Karolük	"	"	"	"	"
"	"	"	Zükür Mektebi	"	"	"	"	"
"	"	"	Fransız Mektebi	"	"	"	"	"
"	"	"	Sure Sahbatine	1861	"	Avusturya	90	"
"	"	"	Tunâîk Çarhi	1879	1861	Avusturya	30	"
"	"	"	Kuşnişa	1886	"	İtalya	60	"
"	"	"	İtalya	1857	"	Avusturya	374	"
"	"	"	"	1888	"	Avusturya	8	"
"	"	"	"	"	"	"	94	"
"	"	"	"	"	"	İtalya	45	"
"	"	"	"	"	"	"	59	"
"	"	"	"	"	"	"	40	"
"	"	"	Fransko	1857	"	"	120	"
"	"	"	Çirvit	1857	"	"	42	"
"	"	"	Islâv	1857	"	Rusya	38	"
"	"	Loç	Çirvit	"	Yoktur	"	4	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"
Selânik	Selânik	Selânik	İbtidâî	1303	"	İngiltere	"	"
"	"	"	"	"	"	Amerika	"	"
"	"	"	İdâf	1304	"	Fransa	"	"
"	"	"	İbtidâî	1276	"	"	"	"
"	"	"	"	1302	"	"	"	"
"	"	"	Ulah Mûdîyesi	1879	"	Almanya	"	"
"	"	Karaferye	"	"	"	Romanya	"	"
"	"	Avrethisarî	İnşâ Mektebi	1307	"	Fransa	300	"
"	"	"	"	"	"	"	120	"

Miktar-ı mahallîye mülûmat itisâdan is-tilkâf eylemiştir.

Vilâyet	Livâ	Kaza	Mektebin İsmi	Tarih-i Kuruldu.	Ruhsat-ı resmîyesi	To'biyyeti	(Miktarı Şokirdan) Zükürü İnâs	Mülâhazât
Manastır	Manastır	Manastır	Ulah Mektebi	1296	1308	Romanya	80	
"	"	"	İbtidâf	"	"	"	80	
"	"	"	İnâs Mektebi	1295	"	"	95	
"	"	"	Ulah Mektebi	1308	1308	"	20	
"	"	Göriçe	Protestan Mektebi	"	"	Meçhul	15	
"	"	"	Ulah Mektebi	1884	"	Romanya	75	
Konova	Usküb	Usküb	Kız Mektebi	1307	"	Sırp	30	
"	"	"	Lâtin Mektebi	1308	"	İtalya	11	
"	"	"	Rüşdiye	1294	"	"	150	Bulgar Cemâti tarafından tesis olunmuştur. Bâğ ferâmân-ı Şâhi
"	"	"	İbtidâf ve Rüşdiye	1259	"	"	319	
"	"	"	Rüşdiye	"	"	"	30	
"	"	"	Sıbyan Mektebi	1289	"	"	304	
"	"	Konova	İbtidâf	1282	"	"	88	
"	"	Radoviçta	Varoş Bulgar Mektebi	"	"	"	400	
"	"	"	Yeni Köy Bulgar Mektebi	1297	"	"	250	
"	"	"	Mektebi	"	"	"	100	
"	"	Palanga	Bulgar Mektebi	1238	"	"	169	
"	"	Prizren	Dârü'l-muallimîn-i Keshân	1286	1308	Sırp	50	
Yanya	Yanya	Yanya	İbtidâf	Meçhul	Meçhul	Rusya	10	
"	"	"	Rüşdiye	"	"	"	50	
"	"	"	İnâs	"	"	"	40	
"	"	"	İbtidâf	"	"	"	40	
"	"	"	Rüşdiye	"	"	"	27	
"	"	"	İnâs	"	"	"	23	
"	"	"	İbtidâf	"	"	"	12	
"	"	"	Rüşdiye	"	"	"	3	
"	"	"	İnâs	"	"	"	10	
"	"	"	İbtidâf	"	"	"	2	
"	"	"	"	"	"	"	4	
"	"	"	"	"	"	"	15	
"	"	"	"	"	"	"	35	
"	"	"	"	"	"	"	30	
"	"	"	"	"	"	"	15	
"	"	"	Rüşdiye	"	1304	"	28	
"	"	"	İnâs	"	"	"	26	
"	"	"	Meçhul	"	"	"	27	
"	"	"	İnâs	"	"	"	7	
"	"	"	Meçhul	"	"	"	1	
"	"	"	İnâs	"	"	"	30	
"	"	"	Ulah Mektebi	"	"	"	25	
"	"	"	İbtidâf	"	"	"	2	
"	"	Konice	İbtidâf	"	Kadim 1297	"	15	
"	"	"	"	"	"	"	10	
"	"	Avlonya	Meçhul	Yoktur	Meçhul	İtalya	10	
Berat	Berat	Berat	"	"	"	"	"	
				X				X
				X				X
				X				X

Semt-i meşhur	Mevki' ve sokak	Mektebin ismi	Tarih-i Kuvvâ-i	Ruhsat-ı resmîyesi	Ta'biyeti	Hüsnüzarf
Beyoğlu	Tuncam Sokağı	Ulub Mektebi	1848		Avusturya	
"	Çinar Sokağı	"	"		"	
"	"	"	1880	Ruhsatı yoktur	Fransa	Çukur Bostan'daki fermanlı Mektebin gubesi.
"	Kumaracı Yokuşunda	Fransız Mektebi	1872		"	Fermanlıdır.
"	Tercüman Sokağı	"	1863		"	Kadıköy fermanlı Mektebinin gubesi.
"	Ağa Hamamı Sokağı	"	1883	Yoktur	"	
"	Küçükparmakkapıda Çukurçeşme Sokağı	"				
"	Posta Sokağı Sarıca	İtalyan	1853		İtalya	İtalya Sefareti himayesi tahtında
"	Mariya kilisesi dâhilinde	"	1891		"	"
"	Aşallıhamamı Sokağı	"	1899		"	"
"	Kolonya sokağı	"	"		"	"
"	Yeni Çarşıda	Kız Mektebi	1870		İngiltere	İngiltere Sefareti himayesi tahtında
"	Doğru yolda	"	1889		"	"
"	Büyükparmakkapıda	"				
"	Keklik Sokağı	"				
"	Kumaracı Yokuşunda	"				
"	İngiliz Kilisesi	"				
"	İttisâfında	"				
"	Kumdibi Sokağı	Alman	1867		Almanya	Sefâret himayesi tahtında bir cemiyet tarafından idare olunmakta.
"	"	"			"	"
"	Yazıcı Sokağı	"	1878		"	"
"	Yemenici Sokağı	Fransız	1873		Fransa	"
"	Kumaracı Yokuşunda	"	1881		Fransa	"
"	Tercüman Sokağı	"			"	"
"	Sen Lui Kilisesi	"	1856		"	"
"	dâhilinde	"			"	"
"	Hamalbaş Sokağı	"	1882		"	"
"	Çukurçeşme Sokağı	"	1889		"	"
"	Papasköprüsündü	Fransız Mektebi	1881		"	"
"	Fesliçen Sokağı	"			"	"
"	Papasköprüsü	"	1890		Sırp	"
"	Diğer Bekçi Sokağı	"	1890		Rus	"
"	Rusya Hastahanesi	Rus Mektebi	1891		"	"
"	İttisâfında	"			"	"
"	Pangaltı Değirmenci	Fransız Mektebi	1889		Fransa	"
"	Sokağı	"			"	"
"	Pangaltı Caddesi	"	1857		"	Fermanlıdır.
"	Pangaltı Ceditiye	"	1873		"	"
"	Sokağı	Dom dâ Siyon			"	"
"	Pangaltı Büyükdere Sokağı	"	1891		İtalya	"

Semt-i meşhur	Mevki' ve sokak	Mektebin İsmi	Tarih-i Kılgadı	Ruheat-ı resmîyesi	Ta'biyeti	Mülhazâf
"	Feriköy Caddesi		1892	.	"	
"	Feriköy Caddesi		1882	.	Fransa	
	Frnk Kilisesi İttisâğında					
Galata	Çınar Sokağı		1884	.	Avusturya	
"	Kilisesi İttisâğında					
"	Kömeralında Frnk Kilisesi İttisâğında		1848 1813	.	Fransız	Formanlıdır.
Tophane'de	Çukurbostan Sokağı		1871	.	Fransa	
Büyükdere'de	Frnk Kilisesi dâhilinde		1888	.	İtalya	
Galata'da	Haracci Sokağı		1889	.	Fransa	
	Fula Sokağı		1843	.	Fransa	
Büyükdere'de	Marhamet Sokağı	Fransız Mektebi	1881	.	İtalya	
Bebek'de	Maltaz Sokağı		1889	.	Almanya	
Ortaköy'de	Dere İcinde		1883	.	İngiltere	
Ortaköy'de	Ermeni Kilisesi Sokağı		1886	.	Fransız	
Kartal Kasasında	Uşküdar Caddesi Sokağında		1890	.		
	Tekke bahçesi karşısında		1880	.		
Büyükdere'de	Frnk Kilisesi İttisâğında		1880	.		Formanlıdır.
Kadiröy'de	Moda Caddesi Frnk Kilisesi karşısında		1868	.	"	
"	Moda Caddesi Frnk Kilisesi dâhilinde		1870	.	"	
"	Yoğurtçu Caddesinde		"	.	"	
Uşküdar'da	Selâm Ali Efendi Mah. Selâmazda Uzun kaldırımında	Amerikan	1871 1887	.	Amerika Fransa	Formanlıdır.
Ayastefanos'da	Frnk Kilisesi dâhilinde		1891	.	"	
Makriköy'de	Sokaz Abacı Caddesinde		1886	.	"	
Sarıyer'de	Emir-i Şhur arka Caddesinde		1883	.	"	
	Frnk Kilisesi İttisâğında					
Kumkapı'da	Havuzlu Kilise karşısında		1886	.	"	
Kumkapı'da	Alibey yokusunda		1891	.	"	
Çedikpaya'da	Çarşoz Sokağında	Amerikan	1887	.	Amerika	
Hasköy'de	Çerşyirli Sokağında		1856	.	"	
Rumelihisari'nde			1863	.		Formanlıdır.

ممالک خود را برقرار کرده و حفظ کرده و معاشیه و معاشیه بر پایه...
ایرانش و اصلاح حکومت...
دین و حقوق معارف...
تولید و تقویت...
پادشاهی او...
ممالک خود را برقرار...
از راه اصلاح...
تولید و تقویت...
پادشاهی او...
ممالک خود را برقرار...
از راه اصلاح...
تولید و تقویت...
پادشاهی او...
ممالک خود را برقرار...
از راه اصلاح...
تولید و تقویت...
پادشاهی او...

مالک محدودہ سڑکیں اور لوہے کی پٹریاں

ملاحظہ ت	مقدار گزراں		نوعیت	رقعت جبری	نمبر گزراں	تخلیگ	نفا	مدا	وہ
	تیرہ	تیرہ							
طریقہ مختلفہ معارفان پرورد	۷۰	۵۰	انگڑہ	پرورد	۱۴۶۷	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
			آسٹریا		۱۴۰۱	انگڑہ	انگڑہ	انگڑہ	انگڑہ
			فرانس		۱۴۰۷	سیاہ	سیاہ	سیاہ	سیاہ
		۱۴۰			۱۴۹۹	سیرک ٹوڈیٹ	سیرک ٹوڈیٹ	سیرک ٹوڈیٹ	سیرک ٹوڈیٹ
	۴۸۰				۱۴۰۷	سنجریٹ ٹوڈیٹ	سنجریٹ ٹوڈیٹ	سنجریٹ ٹوڈیٹ	سنجریٹ ٹوڈیٹ
	۱۰۰	۶۰	پروردگاہ			پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
		۲۹	آسٹریا		۱۴۹۲	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
		۲۰	فرانس		۱۴۸۱	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
		۱۵	انگڑہ		۱۴۰۰	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
		۲۰			۱۴۸۸	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
طریقہ مختلفہ معارفان پرورد		۷	آسٹریا						
		۲							
		۲۰			۱۴۹۸				
		۱۴			۱۴۹۵				
		۱۵			۱۴۹۶				
		۱۵							
		۷۱			۱۸۷۴	انگڑہ	انگڑہ	انگڑہ	انگڑہ
		۶۵			۱۸۷۰	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
		۲۰۰	فرانس		۱۸۸۲	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
		۵۰			۱۴۹۴				
طریقہ مختلفہ معارفان پرورد		۲۴	آسٹریا		۱۴۷۷	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
		۵۰۰	آسٹریا		۱۴۸۷	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
			فرانس		۱۴۸۲	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
					۱۸۷۸	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
		۱۱۹	پروردگاہ	۱۴۰۸	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
					۱۸۸۰	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
				۱۴۰۸	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
		۱۰۰			۱۸۸۹	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
		۱۵							
	طریقہ مختلفہ معارفان پرورد		۶۰	پروردگاہ		۱۸۶۰	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
			آسٹریا	۱۴۰۸	۱۴۹۸	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
				۱۴۰۸	۱۴۵۰	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
				۱۴۰۸	۱۴۰۱	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
				۱۴۰۸	۱۴۹۵	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
		۱۸۵	پروردگاہ	پروردگاہ	۱۸۶۵	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
		۴۰			پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
		۲۰							
		۲۰							
		۲۰			۱۸۹۰	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ
	۱۹۰			۱۸۷۸	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	
	۲۰			۱۷۹۲	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	
	۱۵۰			۱۸۸۴	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	
	۴۶۰			۱۸۷۵	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	پروردگاہ	